

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Давид Л.Л.

здобувач,

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України*

СОЦІАЛЬНІ ТА ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК.

Художньо-конструкторська творчість існувала з давніх часів. Особливістю її є поєднання двох різних видів творчої діяльності – художньої, яка спрямована на досягнення зовнішньої привабливості виробу (естетичний характер виробу) та конструкторської, яка спрямована на досягнення максимальної зручності виробу при використанні людиною за функціональним призначенням (ергономічний характер виробу). Відповідно до норм сучасного цивільного законодавства України, досягнення художньо-конструкторської творчості за умов їх патентоздатності охороняються як промислові зразки.

Уявлення про важливість зовнішнього вигляду ремісничих виробів в сфері знайшло своє виявлення в діяльності середньовічних цехів. Так, у країні класичного феодалізму – Франції – держава, передбачаючи привілеї для ремісничих цехів і купецьких гільдій, створювала нездоланні перешкоди на шляху приватного підприємництва та обмежувало свободу в договірних відносинах. Ретельна правова регламентація поширилася у Франції не тільки на торговельну діяльність цехів і купців, а й на внутрішню організацію виробництва і його технологію, що знайшло своє відображення в детальному визначенні видів сировини і способів його переробки, виробничого процесу, номенклатури та якості готових виробів тощо [1, с. 411]. Так, М.П. Граціанський зазначає, що діяльність цехів була в першу чергу спрямована на недопущення конкуренції та свободи виробництва [2, с. 69]. Певною мірою це стосується і обмежень щодо зовнішнього вигляду промислового виробу – адже більш зручний та привабливий ремісничий виріб неминуче стане і більш конкурентоспроможним на ринку.

Промислова революція (XVIII-XIX ст.) і пов'язаний з нею розвиток промислового (фабричного) виробництва кардинально змінили ситуацію у економіці країн Західної Європи в Новий час. З одного боку, розвиток чесної конкуренції призвів до краху ремісничих цехів і відповідних

обмежень, з іншого – промислові вироби в порівнянні з ремісничими є більш «безликими» – адже вони виробляються не в індивідуальному порядку, а відповідно до заздалегідь розроблених форм та зовнішнього вигляду (дизайну). Саме ці дизайни і стали передумовою для появи промислових зразків як об'єкта цивільно-правової охорони.

Довгий час промислові зразки знаходились «в тіні» інших об'єктів промислової власності, перш за все авторського права. Так, перший відомий правовий акт щодо охорони промислових зразків – Закон про розробку і друк на тканині (*Designing & Printing of Linen Act*) 1787 року надавав обмежену авторсько-правову охорону та захист авторських прав тим, хто бере участь у «мистецтві дизайну і друку на постільній білизні, виробках з бавовни, мусліну і ситця». Власники було надано виключне право на друк і передрук їх протягом двох місяців з дати першої публікації умови, що ім'я власника було відзначено на кожному шматку. Намір законодавця полягав у захисті «дизайну» достатньо довго, щоб отримати свою іншу на ринку. Сім років по тому термін охорони був продовжений до трьох місяців [3]. Хоча дана охорона і була обмеженою перш за все у строках (в порівнянні з строком охорони літературних творів, який за Статутом королеви Анни 1710 становив 14 років [4]) все ж початок розвитку правового регулювання промислових зразків було покладено. Варто також зауважити, що даний закон було ухвалено парламентом внаслідок численних петицій – перш за все від виробників тканин та друкарів [5]. Тобто суб'єкти, зацікавлені у розвитку даного інституту самостійно вплинули на урядові структури для лобювання власних інтересів у парламенті.

Актом про авторське право та дизайни (*The Copyright and Design Act*) 1839 року значно розширено захист – відповідні права поширено на тканини з вовни, шовку або волосся і змішані тканини. Закон також ввів захист за межі торгівлі текстилем і дав нам основи сучасного закону про зразки. Це також дозволило захистити прикраси і для форми та конфігурації будь-якого промислового виробу. Цей закон ввів систему реєстрації. Реєстратор призначався Радою торгівлі і, якщо дизайн не був зареєстрований переважного права він не міг отримати. Акт про дизайни (*Design Act*) 1842 консолідував дані Акти і демонстрував подальше збільшення захисту у разі порушення. Він також розділив можливі промислові вироби і речовини на класи. У 1843 році це було змінено щоб забезпечити захист закону до конструкцій з функціональними особливостями [6]. Також Єдиний закон про зразки (*Utility Designs Act*) 1843 року збільшив строк охорони відповідних прав до трьох років. Проте, як зазначають англійські дослідники, прийняття закону призвело до виникнення контакту з патентним правом. У той час як норми закону 1843 року нібито стосуються тільки форми та конфігурації промислових виробів, і патентного права, спрямованого на захист використання цієї

форми та/або конфігурації (тобто форми а не технічного рішення), багато творінь, які повинні були бути захищені, як винаходи реєструвались в якості корисних конструкцій (де корисність дизайну впливала з його формі, наприклад, стілець). Замість того щоб вирішувати головоломки, англійський законодавець вирішив обійти проблему, прийнявши систему, яка збільшила реєстраційні збори для корисних конструкцій, тим самим знижуючи привабливість реєстрації винаходу. У кінцевому рахунку, заявники повинні були вибрати, яку форму захисту вони хотіли отримати [7, с. 31].

Таким чином, вже в середині ХІХ ст. у Англії, що була на той час «світовою майстернею» з'являється правова охорона і захист промислових зразків, відділена від авторського та патентного права.

З часом промислова революція поширилась і на інші країни Європи та Північної Америки. Відповідно, з'являлась і потреба у новому законодавстві про захист прав інтелектуальної власності, в тому числі і промислових зразків. Так перший патент на промисловий зразок / дизайн у США – на нову форму друкарського шрифту – був виданий Джорджу Брюсу в 1842 році [8, с. 33].

Однією з перших держав, що почала здійснювати правовий захист промислових зразків, стала Російська імперія, до складу якої входила більша частина території сучасної України. 11 липня 1864 було прийнято закон, що мав назву «Положение о праве собственности на фабричные рисунки и модели». Даний закон увійшов до складу Статуту про промисловість (т. ХІ, ч. 2 Зводу Законів Російської імперії). Закон надавав творцю малюнка або моделі, призначених для відтворення в заводських, фабричних і ремісничих виробках, можливість закріпити за собою на термін від 1 року до 10 років виключне право на їх використання. Зазначене право купувалося на основі подачі прохання до Міністерства торгівлі і промисловості, де досліджувалося питання про новизну та придатність промислового зразка. На всіх виробках, в яких використовувалися заявлений малюнок або модель, містився особливий знак, що засвідчує приналежність виключного права власнику. Право на промисловий зразок могло передаватися третім особам з обов'язковим повідомленням про це Міністерства торгівлі та промисловості. У разі самовільного використання чужого зареєстрованого промислового зразка винна особа, незалежно від відшкодування завданих їм збитків, піддавалась покаранню у вигляді грошового стягнення [9, с. 41-42].

Виходячи з викладеного слід зробити наступні висновки.

Поява і розвиток правового регулювання промислових зразків став можливим лише за умови розвитку фабричної промисловості та зростанням значення використання результатів художньо-конструкторської творчості у процесі виробництва. Підприємці, що

займались більш активним використанням цих результатів, отримували відповідні переваги на ринку і були зацікавлені у забезпеченні такого становища. Відповідно, перші нормативні акти в сфері правового регулювання промислових зразків були затверджені під впливом промисловців. Саме приватна ініціатива є визначальною у сфері впровадження результатів художньо-конструкторської творчості в виробництво, а стимулювання такої ініціативи є одним з першочергових завдань держави у сфері промислової власності

Список використаних джерел:

1. История государства и права зарубежных стран: Учебник для вузов: В 2 ч. Ч. 1 / [О.А.Жидков, Н.А. Крашенинникова, В.А. Савельев и др.] Под общ. ред. д. ю. н., проф. О. А. Жидкова и д. ю. н., проф. Н. А. Крашенинниковой. – 2-е изд.– М.: Норма, 2004. – 624 с.
2. Грацианский Н.П. Парижские ремесленные цехи в XIII-XIV столетиях / Николай Павлович Грацианский – Казань: литография Императорского университета, 1911 – 347 с.
3. Designs – a brief history // Irish Patents Office [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.patentsoffice.ie/en/student_designs.aspx
4. Images and transcription of the Statute of Anne, as published 1710 // Copyright History [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.copyrighthistory.com/anne.html>
5. Ronan Deazley. Commentary on: Calico Printers' Act (1787) // Primary Sources of copyright [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://copy.law.cam.ac.uk/cam/tools/request/showRecord?id=commentary_uk_1787
6. History of designs // UK Intellectual Property Office [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ipo.gov.uk/types/design/d-about/d-what-is/d-history.htm>
7. Alexander Carter-Silk, Michelle Lewiston. The Development of Design Law. Past and Future: From History to Policy. Newport: The Intellectual Property Office, 2012 – 155 P.
8. Loy, William E.. Nineteenth-century American designers and engravers of type. New castle, Delaware: Oak knoll press, 2009 – 164.
9. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. / Александр Петрович Сергеев – М.: Проспект, 2004. – 752 с.